

PRILOZI — COMMUNICATIONS

POJAM GRADSKJE AGLOMERACIJE DUBROVNIKA

TONKO RADICA

Uvod. Proces urbanizacije nesumnjivo je danas jedna od najvažnijih i najdinamičnijih pojava, društveno-ekonomskih zbivanja koja utiče na geografsku transformaciju prostora. Porast gradskog stanovništva i širenje gradova utječu na odnose grad-okolica i zahtijevaju određivanje preciznijih kriterija pomoću kojih je moguće precizirati geografske međe različitih tipova naselja. Osobiti interes izaziva problem fiksiranja prostorno-diferenciranih dijelova složenih gradskih aglomeracija i njihove cjelokupne veličine.

U našoj zemlji nema jedinstveno određenih kriterija i mjerila u cilju preciznog prostornog definiranja gradova, gradskih aglomeracija i prigradskih uzbaniziranih zona.

Problem kriterija. Naša statistička služba nije imala stalne i ujednačene kriterije određivanje granica naših gradova. To pokazuje definicija da su »gradovi veća naselja izgrađena po izvjesnim urbanističkim principima, čije stanovništvo je pretežno nepoljoprivredno s detaljnom podjelom rada odnosno s raznovrsnim zanimanjima, te koja imaju odgovarajuće zdravstvene, socijalne, kulturne i komunalne ustanove kao i privredne organizacije«, s dodatkom da su »dijelovi grada naselja na području gradova s kojima su u potpunosti povezana u privrednom i društvenom pogledu.«¹ Prema tome grad je neprecizno definisan administrativno-upravni teritorij, vrlo promjenljive veličine i neodređene strukture, što otežava rad na proučavanju dinamike njegovog razvoja.

Ni urbanistička služba ne primjenjuje precizne kriterije za omeđivanje gradova. Unutar gradskog teritorija razlikuju se uži prostori ili »područja građevnog zahvata«, gdje prevladava povezana stambena izgradnja, odnosno širi prostor ili »područje urbanističkog zahvata«, gdje su obuhvaćeni oni tereni i naselja, koji čine jedno funkcionalno povezano područje. Ovako nejasno određen gradski teritorij nema veću praktičnu vrijednost i zbog toga što nema dovoljno kvantitativnih pokazatelja, koji bi mogli pokazati njegovu strukturu i promjene, koje se tu s vremenom događaju.

Tek u novije vrijeme komunalni statističari su proširili i donekle precizirali kriterije potrebne za određivanje granica gradskih teritorija.² Novo sta-

¹ Političko-teritorijalna podjela i imenik naselja NR Hrvatske stanje 1. XII 1956. Zavod za statistiku NRH Zagreb.

² Savezni zavod za statistiku: Dnevne migracije zaposlenog osoblja 1957. Statistički bilten 101 Beograd 1957.

Savezni zavod za statistiku: Komunalni fondovi i službe 1955—56 I i II deo, 1957, I, II i III deo, Statistički bilteni 117, 142, 190, 191, 192, Beograd jun 1958, jul 1959, decembar 1960 i januar 1961.

tističko područje grada formirano je na principu »komunalnog jedinstva« tj. ima zajednički komunalni sistem, veću gustoću naseljenosti i postoji međusobna povezanost u privrednom i kulturnom životu, te obuhvaća »uže područje mjesta«, »prigradska naselja« i »izdvojena naselja«. Unutar tog područja razlikuju se »izgrađeno zemljište«, koje uglavnom predstavlja fizionomsko građevinski homogen prostor ili zbir takvih površina na novom statističkom području, i »slobodne površine« koje se sastoje od šumskog, poljodjelskog i neplodnog zemljišta. Iako je ovaj pokušaj određivanja gradskog teritorija na bazi »komunalnog jedinstva« korak naprijed u odnosu na ranija gledanja, ipak nije u potpunosti dovoljan da se pomoću njega odrede stvarne i jasno definirane granice gradske aglomeracije.

U tom su pogledu geografi otišli najdalje. U geografskoj literaturi se smatra da je gradska aglomeracija homogen i funkcionalno povezan prostor, jasno odvojen od agrarne okolice svojim urbanističkim, demografskim i gospodarskim obilježjima. Izborom i primjenom određenih kriterija mogu se više ili manje tačno orediti granice grada. Nesumnjivo su gradska gustoća (gustoća stanovanja), stambena gustoća ili gustoća kuća i gustina i intenzitet prometa, te prometna povezanost i stupanj demografskog porasta, najvažniji kriteriji. Njih upotpunjuju smanjeni udjeli poljodjelskog stanovništva (na pr. manje od 50%), i porast dnevnih migranata (na pr. više od 20%), te fiziomska, funkcionalna i komunalna povezanost prostora (3).

Primjenom ovih kriterija mogu se unutar gradske aglomeracije izdvojiti tkzv. »uža gradska područja« (gradska jezgra ili centar grada) i »prigradske zone ili rubne urbanizirane zone«, kao kvantitativno i kvalitativno diferencirani prostori.³

Određivanje granica Dubrovnika. U cilju određivanja granica gradskog teritorija Dubrovnika primjenjeni su gore navedeni kriteriji.

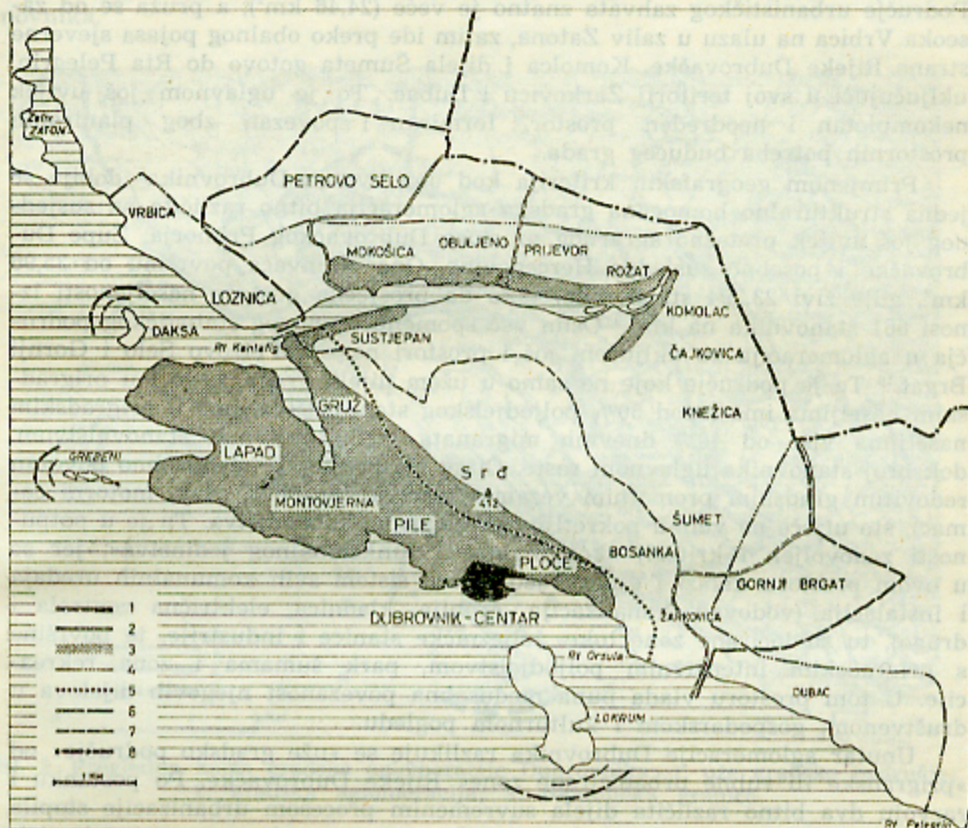
Administrativno-upravni teritorij Dubrovnika zauzima površinu od 25,76 km² i ima 23.059 stanovnika (popis 31. III 1961.). Obuhvaća osim užeg područja grada i neka prigradska naselja u Rijeci Dubrovačkoj i to: Sustjepan, Prijedor, Rožat, Komolac, Čajkovića, Knežice i Šumet. Da je to prilično ne-definirano područje vidi se i po tome što se je novo statističko područje grada proširilo na još dva naselja u Rijeci Dubrovačkoj, na Mokošicu i Obuljeno, tako da zaprema ukupno 29,16 km²,⁴ gdje živi 23.459 stanovnika. Unutar tog područja komunalna statistika⁵ razlikuje »izgrađeno zemljište« sa 7,75 km² i »slobodnu površinu« s 21,41 km². Najveći dio »izgrađenog zemljišta« otpada na uže područje grada (7,24 km²), dok se vrlo mali dio odnosi na prigradska (0,34 km²) i izdvojena naselja (0,17%). »Izgrađeno zemljište« obuhvaća stvarno građevinski zauzet prostor i uređene zelene površine, dok se granica statističkog područja grada poklapa s katastarskim granicama graničnih naselja Mokošice i Šumeta, a prema Hercegovini republičkom granicom. Unutar ovog područja 96,2% ukupnog broja stanovnika koristi se gradskim vodovodom, a

³ Dr Veljko Rogić: Problem izbora i primjene metoda za određivanje geografskih međa naših gradova, Zbornik radova V Kongresa geografa FNR Jugoslavije održanog u NR Crnoj Gori od 8—16. septembra 1958. Cetinje 1959. str. 469—480.

⁴ Dr Veljko Rogić, op. cit. str. 475.

⁵ Savezni zavod za statistiku: Komunalni fondovi i službe 1957. I. deo, Statistički bilten 190 Beograd decembar 1960. str. 15.

61,5% gradskom kanalizacijom, odnosno 74,7% ukupne površine obuhvaćeno je vodovodnom mrežom, a 41,2% mrežom kanalizacije⁶. Odnos »izgrađenog zemljišta« prema novom statističkom području grada je 1:3,76, što upućuje

Sl. 1. Razni pokušaji određivanja granica grada Dubrovnika; 1. administrativno-upravni teritorij grada; 2. novo statističko područje grada; 3. izgrađeno zemljište; 4. područje urbanističkog zahvata; 5. područje građevnog zahvata; 6. gradska aglomeracija; 7. uže gradsko područje; 8. republička granica.

na postojanje još uvijek prostranih »slobodnih površina«. Za razliku od većine gradskih centara u našoj zemlji, gdje je novo formirano statističko područje manje od starog administrativno-upravnog teritorija, novo statističko područje Dubrovnika se proširilo (odnos između administrativno-upravnog teritorija i novog statističkog područja grada Dubrovnika je 1:1,13) i time približilo stvarnim dimenzijama gradske aglomeracije, koja je determinirana geografskom metodom.

⁶ Savezni zavod za statistiku: Komunalni fondovi i službe 1957. II. deo, Statistički bilten 191 Beograd januar 1961.

Područja građevnog i urbanističkog zahvata, koja su određena kod izrade urbanističkog plana grada, imaju nešto manje prostranstvo.⁷ Područje građevnog zahvata zaprema 6,48 km², pruža se podno masiva Srda od Rta Orsula do Rta Kantafig i kapacitira najgušće izgrađen i naseljen dio grada. Područje urbanističkog zahvata znatno je veće (24,46 km²), a pruža se od zaseoka Vrbica na ulazu u zaliv Zatona, zatim ide preko obalnog pojasa sjeverne strane Rijeke Dubrovačke, Komolca i dijela Šumeta gotovo do Rta Pelegrin, uključujući u svoj teritorij Žarkovicu i Dubac. To je uglavnom još uvijek nekompletan i neodređen prostor, formiran i povezan zbog planiranih prostornih potreba budućeg grada.

Primjenom geografskih kriterija kod omeđivanja Dubrovnika⁸ dobija se jedna strukturalno homogena gradska aglomeracija bitno različita od susjednog još uvijek pretežno agrarnog prostora Dubrovačkog Primorja, Župe Dubrovačke i posebno susjedne Hercegovine. Ona obuhvaća površinu od 35,96 km², gdje živi 23.794 stanovnika, tako da prosječna gustoća naseljenosti iznosi 661 stanovnika na km².⁹ Osim već spomenutog novog statističkog područja u aglomeraciju su uključeni još i prostori naselja Petrovo Selo i Gornji Brgat.¹⁰ To je područje koje ne samo u užem dijelu grada, nego i u prigradskim naseljima ima ispod 50% poljodjelskog stanovništva, ima u prigradskim naseljima više od 40% dnevnih migranata među aktivnim stanovništvom, dok broj stanovnika uglavnom raste. Čitav taj prostor je međusobno povezan redovitim gradskim prometnim vezama (tramvaj, autobus, vlak, motorni čamac), što utječe na veliku pokretljivost njegovog stanovništva. Tu je u potpunosti zadovoljen i kriterij »komunalnog i funkcionalnog jedinstva«, jer se u ovom prostoru nalazi i djeluje jedinstven sistem svih komunalnih uređaja i instalacija (vodovod, kanalizacija, groblja, klaonica, električna centrala i drugo), tu su locirane zone luke, željezničke stanice i industrije, te površine s prigradskim intenzivnim poljodjelstvom, park šumama i zona rekreacije. U tom prostoru vlada puna međusobna povezanost njegovih dijelova u društvenom, gospodarskom i kulturnom pogledu.

Unutar aglomeracije Dubrovnika razlikuje se »uže gradsko područje« od »prigradske ili rubne urbanizirane zone« Rijeke Dubrovačke. Po postanku i razvoju dva bitno različita dijela suvremenim procesom urbanizacije stopila su se u jednu strukturalno i funkcionalno povezanu, homogenu i urbaniziranu cjelinu.

»Uže gradsko područje« masivom Srda prostorno je odvojeno od prigradske zone. Obuhvaća slijedeće dijelove grada: Dubrovnik-centar, Pile, Ploče, Gruž, Lapad, Montovjerna, Bosanka, Lokrum, Grebeni i Daksa. Na prostoru od 13,54 km² stanuje 21.915 stanovnika, tj. na teritoriju koji predstavlja 46,4% ukupne površine aglomeracije žive 92,1% ukupnog broja stanovnika. Koncentracija stanovnika, stambene izgradnje i funkcija osnovna je karakteristika užeg gradskog područja.

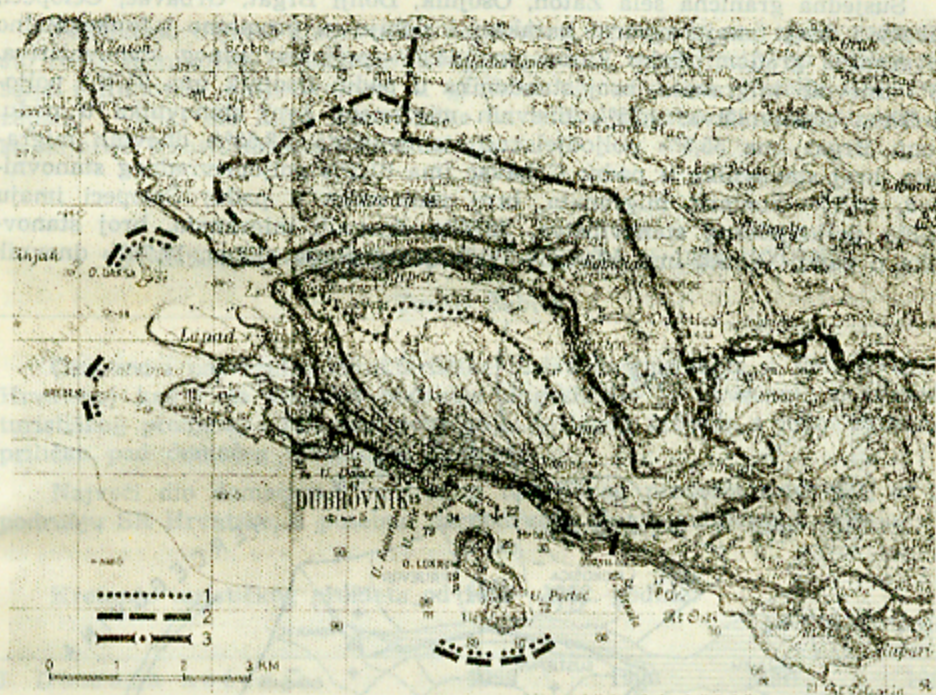
⁷ Urbanistički institut NRH: Urbanistički plan grada Dubrovnika Zagreb, 1960. Knjiga IV. str. 492.

⁸ Ovo je prvi pokušaj određivanja aglomeracije Dubrovnika primjenom geografskih kriterija u određivanju njezinih međa.

⁹ Svi podaci o stanovništvu odnose se na popis od 31. III 1961.

¹⁰ Da bi se mogli koristiti i primjenjivati statistički podaci granice aglomeracije i njezinih dijelova su povučene granicama rubnih naselja, odnosno granicama rubnih katastarskih općina.

»Prigradska ili rubna urbanizirana zona« proteže se na teritoriju Rijeke Dubrovačke, gdje obuhvaća 11 prigradskih naselja s 1.879 stanovnika smještenih na površini od 22,42 km². Prema tome na prostoru koji predstavlja 53,6% ukupne površine aglomeracije stanuje svega 7,9% ukupnog broja stanovnika.

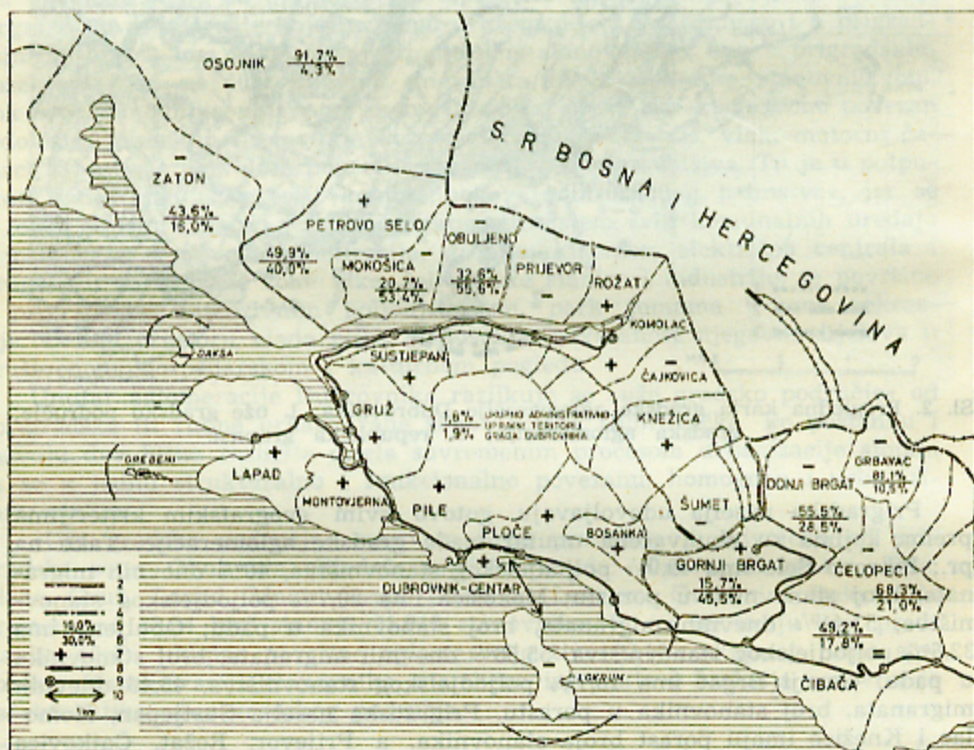
Sl. 2. Pregledna karta gradske aglomeracije Dubrovnika; 1. uže gradsko područje; 2. gradska aglomeracija; 3. republička granica.

Prigradska naselja udovoljavaju gotovo svim geografskim kriterijima prema kojima su obuhvaćena unutar međa gradske aglomeracije. Tako na pr.: Petrovo Selo ima 49,9% poljodjelskog stanovništva, 40% dnevnih migranata, broj stanovnika u porastu; Mokošica ima 20,7% poljodjelskog stanovništva, 53,41% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Obuljeno ima 32,6% poljodjelskog stanovništva, 55,56% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Gornji Brgat ima 15,7% poljodjelskog stanovništva, 45,46 dnevnih migranata, broj stanovnika u porastu. Prigradska naselja Sustjepan, Komolac i Knežice imaju porast broja stanovnika, a Prijevor, Rožat, Čajkovicica i Šumet pad broja stanovnika. Sva ta naselja skupa imaju ispod 50% poljodjelskog stanovništva, a iznad 40% dnevnih migranata.¹¹ Pružanje gradskih

¹¹ Za ova naselja nema pojedinačnih statističkih podataka, jer su uključeni u podatke za administrativno-upravni teritorij grada Dubrovnika, ali rezultati jedne vlastite ankete i razčlanjivanje podataka za čitav teritorij grada potvrđuju istaknute konstatacije.

prometnih veza do Mokošice, Komolca i Gornjeg Brgata, te smještaj komunalnih uređaja i instalacija (prvenstveno vodovoda, klaonice, hladnjače), gospodarskih objekata (neki industrijski pogoni, rasadnici i dr.) i rekreacionih sadržaja na ovom teritoriju, konačno su utjecali na određivanje granica pri gradske zone.

Susjedna granična sela Zaton, Osojnik, Donji Brgat, Grbavac, Čelopeci, Čibača i drugi imaju agrarni karakter i slabije su prometno i funkcionalno povezani s gradom. Tako Zaton ima 43,6% poljoprivrednog stanovništva, 16% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Osojnik ima 91,7% poljodjelskog stanovništva, 4,25% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Donji Brgat ima 55,5% poljodjelskog stanovništva, 28,55% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Grbavac ima 81,1% poljoprivrednog stanovništva, 10,5% dnevnim migranata, broj stanovnika u padu; Čelopeci imaju 68,3% poljodjelskog stanovništva, 20,97% dnevnih migranata, broj stanovnika u padu; Čibača ima 49,2% poljodjelskog stanovništva, 17,76% dnevnih

Sl. 3. Primjena geografskih kriterija kod određivanja gradske aglomeracije Dubrovnika; 1. granica dijelova aglomeracije; 2. granica administrativno-upravnog teritorija grada; 3. granica gradske aglomeracije; 4. republička granica; 5. poljodjelsko stanovništvo; 6. dnevni migranti od aktivnog stanovništva; 7. porast ili pad broja stanovnika (1953—1961.); 8. željeznička pruga i stanica; 9. autobusna ili tramvajska linija i stanica; 10. stalna veza motornim čamcem.

migranata, broj stanovnika stagnira itd. Ova naselja su slabije prometno povezana s gradom, te ne čine s njime fizionomsko, funkcionalno i komunalno jedinstvo. Možda bi zadovoljavali ovim geografskim kriterijima neki dijelovi ovih naselja, kao na pr. Vrbica i Loznica iz Čibače i sl., ali zbog nedostatka preciznijih podataka to nije kvantitativno utvrđeno i zbog toga nisu mogli biti uključeni u područje aglomeracije Dubrovnika.

Zaključak. Utjecaj Dubrovnika na okolicu sigurno će se i dalje nastaviti, što će se neminovno rezultirati širenjem procesa urbanizacije na okolna naselja i njihovim uključivanjem u gradsku aglomeraciju. Naselje Zaton na zapadu i veliki dio Župe Dubrovačke na istoku sigurno su prostori, koji će se najprije transformirati i urbanizirati.

TURISTIČKI PROMET U HRVATSKOJ U 1962 GODINI

Tonko Žabica

Osnovne i najvažnije karakteristike turističkog prometa u 1962 godini u Hrvatskoj kao i na čitavom području Jugoslavije je povećanje inostranog turističkog prometa, i još veće povećanje deviznog prihoda s jedne strane, i priličan pad domaćeg turističkog prometa.

Najveći dio domaćeg i inostranog turističkog prometa ostvaruje se na području SR Hrvatske, a posebno na području njenih primorskih mjesta.

Kretanje turističkog prometa od 1959—1962. godine:

(u 000 noćenja)

I Domaća noćenja	1959	1960	1961	1962
I SFR Jugoslavija	15.689	18.867	19.675	17.373
SR Hrvatska	7.385	8.674	8.852	7.755
Primorska mjesta SR Hrvatske	6.139	7.351	7.561	6.649
II Inostrana noćenja				
SFR Jugoslavija	3.415	3.510	4.523	5.261
SR Hrvatska	2.526	2.491	3.359	3.878
Primorska mjesta SR Hrvatske	2.373	2.285	3.127	3.598

Iz priložene tabele vidimo da broj noćenja domaćih turista na području SFR Jugoslavije, Hrvatska je učestovala 1959. sa 47%, 1960. sa 46,1%, 1961. sa 44,5% i 1962. godine također sa 44,5%.

Kod noćenja inostranih turista učešće SR Hrvatske iznosilo je 1959. 74,5%, 1960. 71,06%, 1961. 74,5%, 1962. 73,8% od ukupno ostvarenih noćenja na području SFR Jugoslavije.

Učešće primorskih mjesta SR Hrvatske u domaćem i inostranom turističkom prometu pokazuju ovi podaci:

(% učešća)

	1959	1960	1961	1962
I Domaća noćenja				
Od noćenja u SFRJ	39,1	38,9	38,4	38,2
Od noćenja u SRH	82,3	84,9	85,5	86,0
II Inostrana noćenja				
Od noćenja u SFRJ	69,5	65,0	69,4	68,5
Od noćenja u SRH	94,0	91,5	92,5	92,9

Proizlazi da od ukupnog turističkog prometa na području SFR Jugoslavije na primorska mjesta SR Hrvatske otpada oko 39% domaćeg i oko 68% inostranog turističkog prometa.

U odnosu na turistički promet SR Hrvatske, primorska mjesta učestvuju s oko 85% u domaćim, odnosno oko 92% u inostranim noćenjima.

Pozitivna kretanja u inozemnom turističkom prometu je odraz investicije u smještajne kapacitete, objekte komercijalnog ugostiteljstva, kamp terena i kućne radinosti.

Smještajni kapaciteti u odnosu na 1961 godinu u ugostiteljskim objektima su se povećali za 25%, u kamp terenima za oko 23%, a u kućnoj radinosti za oko 15%.

Uzrok povećanja broja inozemnih turista je doprinjelo i promjena deviznog režima, izmjena pariteta deviznog dolara, liberalizacija i pojednostavljenje carinskih i graničnih formalnosti i dr.

Turistički promet na području SR Hrvatske kao i na primorskim mjestima i dalje karakterizira izrazit sezonski karakter, te najveći dio turističkog prometa inozemnog i domaćeg ostvaruje se u periodu VII i VIII mjeseca.

U periodu V i X mjeseca odvija se nešto intenzivniji turistički promet, dok izvan tih mjeseci krivulja intenziteta naglo pada.

Po broju noćenja na prvom mjestu nalaze se turisti iz Austrije, a za njima iz Zapadne Njemačke.

Od 1.256.000 noćenja u 1961 godini na 1.375.691 noćenja koje su ostvarili austrijski turisti predstavlja 35,4% od ukupnog noćenja inostranih turista, odnosno povećanje od 9% u odnosu na noćenja iz 1961 godine.

Broj noćenja turista iz Zapadne Njemačke u 1962 godini iznosio je 1.267.795 i predstavljao 32,9% od ukupnog broja noćenja inostranih turista. U odnosu na 1961 godinu pokazuje povećanje od 19%.

Iza ovih dviju zemalja koje su ostvarile u 1962 godini 68,3% ukupnog broja noćenja inozemnih turista, dolazi Francuska sa 6,6% i 27% povećanja. Zatim slijede Holandija, Belgija, Istočna Njemačka, SAD, Švicarska itd.

Od ukupno 6,649.000 noćenja domaćih turista ostvarenih na primorskom području otpada 38,2% na noćenja u radničko-službeničkim odmaralištima, 25,7% na noćenja u privatnim sobama, 22,2% u omladinskim i dječjim odmaralištima, 5,5% na noćenja u hotelima, dok se ostatak odnosi na pensione, motele, planinarske domove i dr.

Devizni prihod od turizma u SFR Jugoslaviji u 1962 godini iznosio je 40,155.000 dolara, za razliku od 1961 godine kad je iznosio 26,186.000 dolara.

Na SR Hrvatsku otpada oko 75% ukupnog deviznog prometa, odnosno oko 30,000.000 dolara.

Svi ovi podaci pokazuju da započeti ritam razvitka inozemnog turizma koji se odrazuje i u povećanju deviznog prihoda daju perspektive razvoja mnogim turističkim mjestima duž obalnog dijela Jadrana i izvor zarade stanovništva. No unatoč svemu tome nisu iskorištene sve potencijalne mogućnosti za još brži i dinamičniji razvoj turističke privrede koje pružaju prirodni elementi i društveni faktori SR Hrvatske.

Starije se vremena i građanski civilizacijski i znanstveni razvojni procesi u razvoju stanovništva svijeta u razdoblju 1700-1849. Autor je kao što se vidi iz izvješća svoga djela, postavio pitanje i zapitao, gdje su nastajali i razvijali gradovi, područja razvoja i održavanja ovog svoga naprednog života. U tom poslu pripomogne mu je u sljedećim razdobljima A. Armandus.

Djelo je podijeljeno u četiri glavna dijela: 1. od prehistorije do 19. stoljeća (1-224), 2. ekspandirajućeg crkvenog stanovništva u stoljeću liberalizma (225-394), 3. evropske civilizacije i njena demografska posljedica u razdoblju 1815-1914 (395-494) i 4. demografska neravnotežnost u stoljeću tehnike (495-578). Na kraju je dat opći zaključak (579-586).

Najbolji i najuči podaci davani su prije svega za prvi dio od prehistorije do 19. st. na svega 224-ak stranica teksta, dok je 19. stoljeće posvećeno blizu stotinu stranica i 36. st. gotovo 200 strana teksta s mnogo slika i grafičkim. Odstupanje naprednih podataka od osnovi djelatnosti poput i prokura od stvarnog stanja u Indiji, Kini, Africi i Latinskoj Americi pokazuje koliko je sporilo biti napredovanje u rekonstrukciji kvantitativnog kretanja stanovništva svijeta u preteklim stoljećima prije industrijske revolucije u Evropi i u zapadnoj Americi. Zemlje i kontinenti Kina i Indija stoga su ostajali naizmjenično od pravog stanja u zapadnoj dobi i dobili su dijelom opskurniji srednjim vijekom do industrijske revolucije i do napredne porave opće demografske ekspanzije u predjelu brzo razvijajućeg industrijskog svijeta. Autor, istina govoreći na 19.

stoljeću, najviše karakterizira ovaj prijelaz iz pojedinačnog svijeta u kolijevku je autor gradio svoje uočavanje različitosti u razvoju različitih naroda. Povećanje je na kraju bilo vidno u ovom stoljeću. Ostatak autor je kao što je u predgovoru istakao A. Armandus, pripisao da njegov rad predstavlja nešto kamen temeljac jedne godine i godine zgrade za koju nemamo materijala kakav je predložio projektant.

Šteta je što autor nije pokušao kvantificirati ukupni broj stanovnika po kontinentima ili veliki regionalni čimbenici u individualnom vremenskom razdoblju i time ostalo kretanje stanovništva u vremenu i prostoru preglednijim slikom. Ili bi se, naposljetku, da je to učinjeno u završnom poglavlju uz obilježavanje svake godine je takav prečudni znanstveni obrat.

Za čitav i svega ovaj napredni podaci koji se navode u uvodnoj i završnoj djeli koji posvećeno ili neposredno govore u predjelu stvarnog kretanja stanovništva i njegove interpretacije. On, bez stvarnog poznavanja evropskog društva, nije u predgovoru tematiku i karakteristiku naprednog prosperiteta razvijajućeg stanovništva na Zemlji se obogaćuje u uvodnoj i završnoj djeli stvarnog kretanja stanovništva u predjelu. U tom pogledu ovaj rad predstavlja najelementarniji pokušaj koji se naš interes približuje tematici koja u završnoj djeli približuje predjelu razvijajućeg stanovništva u predjelu.